

Nr 107.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa markförvärv för försvaret m. m.

(1:a avd.)

FÖRSVARETS FASTIGHETFOND.**Arméns delfond.**

1:o) **Vissa markförvärv.** Sedan Kungl. Maj:t i propositionen nr 1 under kapitalbudgeten (bil. 25, punkt 11) föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till ifrågavarande ändamål för budgetåret 1952/53 beräkna ett investeringsanslag av 600 000 kronor, har Kungl. Maj:t i propositionen nr 166 (punkt 1, s. 3—9 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 14 mars 1952) föreslagit riksdagen att till samma ändamål för nämnda budgetår anvisa ett investeringsanslag av 500 000 kronor.

Förvärv av fältskjutningsterräng för Norrlands dragonregemente. Stort behov av lämplig strids- och fältskjutningsterräng föreligger för Norrlands dragonregemente. Ett av fortifikationsförvaltningen till förvärv föreslaget område om cirka 323 hektar har synts departementschefen uppfylla alla krav i detta hänseende. Departementschefen har därför tillstyrkt, att området förvärvas. Med hänsyn till att frivillig uppgörelse med godtagbara försäljningsvillkor icke synes kunna åstadkommas har departementschefen förordat, att området förvärvas genom expropriation. Departementschefen har föreslagit, att för ändamålet anvisas ett belopp av 400 000 kronor. Därest detta belopp icke skulle förslå, torde, framhåller departementschefen vidare, för förvärvets genomförande ytterligare erforderliga medel kunna inrymmas inom det belopp, som departementschefen i det följande ämnar föreslå för mötande av oförutsedda utgifter vid markförvärv.

Utvidgning av Bohusläns regementes fältskjutningsområde. Fortifikationsförvaltningen har slutit preliminärt avtal om förvärv för kronans räkning av ett för utvidgning av Bohusläns regementes fältskjutningsområde erforderligt område, bestående av stadsägorna nr 145, 146, 147 och 148 i Uddevalla stad och omfattande en areal av cirka 33,5 hektar, för en köpeskilling av 18 000 kronor. För gränsmarkering har förvaltningen vidare

beräknat ett belopp av 500 kronor erforderligt. Departementschefen har tillstyrkt, att medel anvisas för inköp av mark för utvidgning av regementets fältskjutningsområde. Då det framlagda förslaget till dylikt markförvärv syntes innebära en god lösning, har departementschefen biträtt det samma. Köpeskillingen har syntes departementschefen under nuvarande förhållanden skälig. Mot kostnadsberäkningen i övrigt har departementschefen icke haft något att erinra. Departementschefen har därför för förvärvets genomförande beräknat ett belopp av 18 500 kronor.

Oförutsedda utgifter för markförvärv. Under senare år har som regel, då medel på en gång beviljats för flera markförvärv, ett särskilt belopp även anvisats för mötande av oförutsedda utgifter i samband med förvärvets genomförande. Det inträffar nämligen icke sällan, att den reserv, som upptages under varje anslagspost till markförvärv, där expropriation förutses behöva ifrågakomma, befinnes vara otillräcklig i de fall då av expropriationsnämnden fastställd ersättning överstiger det vid anslagsberäkningen uppskattade värdet av expropriationsföremålet. Likaledes kunna prisstegringar inträffa under den tid, som förflyter mellan kostnadsberäkningens uppgörande och förvärvets genomförande. Genom att särskilda belopp anvisats för att möta dylika oförutsedda utgifter, har det i många fall blivit möjligt att undvika den omgång, som skulle bli nödvändig, därest varje — om än obetydlig — brist i en anslagspost för markförvärv måste föranleda särskilt riksdagsäskande. Fortifikationsförvaltningen har nu föreslagit, att för detta ändamål måtte anvisas ett belopp av 150 000 kronor. Med hänsyn till den omfattning, i vilken expropriation under senare år måst användas, har det syntes departementschefen lämpligt att nu anvisa ett tämligen stort belopp för oförutsedda utgifter. Fortifikationsförvaltningens förslag kan departementschefen emellertid icke helt tillstyrka. Departementschefen föreslår att för ändamålet beräknas 81 500 kronor. Liksom hittills varit fallet förutsätts dessa medel jämväl kunna i enlighet med Kungl. Maj:ts beslut i varje särskilt fall utnyttjas för bestridande av uppkommande kostnader för smärre kompletteringar av arméns fastighetsbestånd.

Det sammanlagda medelsbehovet för här avsedda markförvärv skulle enligt departementschefens beräkningar alltså uppgå till $(400\ 000 + 18\ 500 + 81\ 500 =) 500\ 000$ kronor.

Utskottet har funnit sig kunna tillstyrka de förslag till förvärv av mark för fältskjutningsterräng för Norrlands dragonregemente och för utvidgning av Bohusläns regementes fältskjutningsområde, som av Kungl. Maj:t framlagts. Ej heller mot de för förvärvets genomförande angivna kostnaderna synes något vara att erinra.

Utskottet anser sig vidare böra tillstyrka, att medel till oförutsedda utgifter för markförvärv anvisas i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag, varvid medlen jämväl böra på sätt departementschefen föreslagit få disponeras för smärre kompletteringar av arméns fastighetsbestånd.

Utskottet hemställer,

att riksdagen må till *Vissa markförvärv* för budgetåret 1952/53 anvisa ett investeringsanslag av 500 000 kronor.

2:o) **Markbyte med Borås stad.** Kungl. Maj:t har föreslagit riksdagen (punkt 2, s. 10—12) medgiva, att av departementschefen i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 14 mars 1952 förordat markbyte med Borås stad må komma till stånd på i huvudsak de villkor, som i statsrådsprotokollet angivits.

Enligt av fortifikationsförvaltningen med drätselkammaren i Borås träffat preliminärt avtal angående markbyte mellan kronan och Borås stad skall kronan till staden överlåta ett område om cirka 48 000 kvadratmeter av Älvsborgs regemente tillhörig mark, det s. k. norra handexercisfältet, och i stället erhålla ett område om sammanlagt omkring 300 000 kvadratmeter, beläget i anslutning till regementets nuvarande övningsfält. Kronan skall därjämte medgivas rätt att under 35 år såsom skyddsområde disponera ett likaledes intill övningsfältet beläget skogsområde om cirka 830 000 kvadratmeter.

Ifrågavarande markbyte avser ytterst att bereda statens järnvägar möjlighet till verkställande av en planerad bangårdsutbyggnad. Markbytet innebär emellertid, framhåller departementschefen, jämväl påtagliga fördelar ur militär synpunkt. Förutom att Borås stad åtagit sig att bekosta flyttning av inom kronans bytesområde befintliga förrådsbyggnader — vilka oavsett markbytet måste flyttas — måste det anses vara av synnerlig vikt att Älvsborgs regemente erhåller en för framtiden mer tryggad dispositionsrätt till förenämnda skyddsområde än den nuvarande. Detta område har nämligen hittills endast fått disponeras tills vidare av regementet utan att dispositionsrätten varit reglerad i avtal.

Med hänsyn härtill har departementschefen förordat, att markbytet kommer till stånd på föreslagna villkor.

Utskottet tillstyrker Kungl. Maj:ts förslag och hemställer alltså,

att riksdagen må medgiva, att av departementschefen i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 14 mars 1952 förordat markbyte med Borås stad må komma till stånd på i huvudsak de villkor, som i statsrådsprotokollet angivits.

3:o) **Anordnande av lokaler för försvarets forskningsanstalt.** Sedan Kungl. Maj:t i propositionen nr 1 under kapitalbudgeten (bil. 25, punkt 3) föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till ifrågasvarande ändamål för budgetåret 1952/53 beräkna ett investeringsanslag av 650 000 kronor, har Kungl. Maj:t i förberörda proposition nr 166 (punkt 3, s. 12—16) föreslagit riksdagen att till samma ändamål för nämnda budgetår anvisa ett investeringsanslag av 900 000 kronor.

För innevarande budgetår har riksdagen efter förslag av Kungl. Maj:t i propositionen 1951:109 anvisat ett investeringsanslag av 500 000 kronor till anordnande av lokaler för forskningsanstalten. Anslaget avsågs enligt propositionen närmast för ombyggnad av vissa utrymmen inom Lv 3:s kasernetablissemang i Stockholm. I sitt av riksdagen godkända utlåtande nr 122 anförde statsutskottet vid behandlingen av denna anslagsfråga, att utskottet, då något annat förslag i förläggningsfrågan icke föreläge, ansett sig böra tillstyrka att medel för ifrågasvarande ändamål anvisades. Utskottet var emellertid icke övertygat om att anstaltens lokalfråga på längre sikt borde lösas genom ianspråktagande av nämnda etablissemang. Frågan syntes utskottet tarva ytterligare överväganden. Med hänsyn till angelägenheten av att anstaltens lokalförhållanden stabiliseras förutsatte utskottet, att riksdagen så snart ske kunde finge tillfälle att taga ställning till förslag om en definitiv lösning av denna fråga.

Genom brev den 18 maj 1951 uppdrog Kungl. Maj:t sedermera åt fortifikationsförvaltningen att i samråd med försvarets forskningsanstalt, med beaktande av vad i statsutskottets utlåtande sålunda anförts, verkställa förnyad utredning rörande forskningsanstaltens lokalfråga och att i samband med medelsäskandena för budgetåret 1952/53 redovisa resultatet av denna utredning.

Fortifikationsförvaltningen har sedermera, efter samråd med försvarets forskningsanstalt, chefen för försvarsstaben, arméförvaltningens tygavdelning, marinförvaltningen och flygförvaltningen ävensom med byggnadsstyrelsen, i skrivelse den 21 februari 1952 framlagt förslag i ärendet.

Försvarets forskningsanstalt (FOA) är organiserad på, förutom kansli, tre avdelningar, nämligen en kemisk (FOA 1), en fysisk (FOA 2) och en elektroteknisk (FOA 3). För förstnämnda avdelning har uppförts ett flertal permanenta byggnader i Ursvik, medan kansliet och de övriga avdelningarna — bortsett från avdelningarnas försöksstationer på Södertörn respektive i Bromma — endast ha provisoriska lokaler, belägna på flera olika platser inom Stockholm och Solna.

Fortifikationsförvaltningen har i sin förenämnda skrivelse föreslagit, att lokaler anordnas för forskningsanstaltens kansli, avdelningarna 2 och 3, försvarsgrensförvaltningarnas anpassningslaboratorier och försvarets robotvapenbyrå inom Stockholms luftvärnsregementes nuvarande kasern-

område i kvarteret Garnisonen i Stockholm, medan avdelning 1 och försöksstationerna skulle kvarligga på nuvarande platser. Förslaget innebär vidare, att den permanenta lösningen av lokalfrågan inom kvarteret Garnisonen skulle avse fullständig nybyggnad. Nybyggnaden skulle ske i etapper och i avvaktan på dess genomförande skulle lokalbehovet för forskningsanstaltens kansli och robotvapenbyrå samt för utökning av avdelningarna 2 och 3 provisoriskt tillgodoses inom luftvärnsregementets befintliga byggnader. Vidare skulle i hälften av östra kasernflygeln lokaler provisoriskt iordningställas för marinförvaltningens omedelbara behov av tjänsterum. Försvarsgrensförvaltningarnas behov i övrigt skulle i avvaktan på nybyggnad av ämbetshus vid komplexet »Tre Vapen» på Ladugårdsgårde provisoriskt tillgodoses genom ianspråktagande av vissa förhyrda lokaler, som förväntas bli lediga under innevarande år.

Fortifikationsförvaltningen har vidare upptagit till prövning frågan om erforderliga byggnadsåtgärder för avdelning 1 och försöksstationerna.

Med hänsyn till den korta tid som stått till buds för granskning av fortifikationsförvaltningens förslag rörande definitiv lösning av forskningsanstaltens lokalfrågor har departementschefen förklarat sig icke beredd nu taga ställning härtill.

Det trängande behovet av lokaler för såväl forskningsanstalten som delar av marin- och flygförvaltningarna gör det emellertid angeläget att ytterligare lokaler för dessa myndigheter snarast kunna iordningställas. Departementschefen har ansett sig kunna biträda fortifikationsförvaltningens förslag härutinnan, innebärande att provisoriska lokaler anordnas genom vissa ombyggnadsarbeten inom de befintliga byggnaderna å kasernområdet. De lokaler som därigenom kunna utvinnas anses äga ett sådant hyresvärde, att kostnaderna på ett fåtal år beräknas bli amorterade.

Av de hittills för forskningsanstaltens lokalbehov anvisade medlen ha 500 000 kronor ännu icke blivit ianspråktagna. Detta belopp torde i första hand böra utnyttjas för igångsättande av ombyggnadsarbetena. För nästa budgetår har departementschefen föreslagit, att för ändamålet anvisas ett ytterligare belopp av 900 000 kronor. Däremot har departementschefen ansett sig för närvarande icke kunna tillstyrka anvisande av medel till anordnande av vissa lokaler i berg för forskningsanstalten, varför förslag om anvisande av det i statsverkspropositionen för ifrågavarande ändamål beräknade beloppet icke behöver föreläggas riksdagen.

Utskottet, som förutsätter att förslag till definitiv lösning av forskningsanstaltens lokalfråga så snart ske kan föreläggas riksdagen, anser sig böra tillstyrka departementschefens nu framlagda förslag rörande anordnande av provisoriska lokaler för anstalten. Mot beräkningen av medelsbehovet har utskottet icke funnit anledning till erinran.

I propositionen nr 1 har Kungl. Maj:t under kapitalbudgeten (bil. 25, punkt 38) föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till Anordnande av vissa lokaler i berg för försvarets forskningsanstalt för nästa budgetår beräkna ett investeringsanslag av 250 000 kronor. Departementschefen har nu framhållit, att han anser sig för närvarande icke kunna tillstyrka anvisande av medel för ändamålet. Förslag i ärendet kommer alltså icke att föreläggas riksdagen.

Utskottet hemställer,

att riksdagen må till *Anordnande av lokaler för försvarets forskningsanstalt* för budgetåret 1952/53 anvisa ett investeringsanslag av 900 000 kronor.

Marinens delfond.

4:o) **Vissa markförvärv.** Sedan Kungl. Maj:t i propositionen nr 1 under kapitalbudgeten (bil. 25, punkt 19) föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till ifrågavarande ändamål för budgetåret 1952/53 beräkna ett investeringsanslag av 200 000 kronor, har Kungl. Maj:t i förberörda proposition nr 166 (punkt 4, s. 16—19) föreslagit riksdagen att till samma ändamål för nämnda budgetår anvisa ett investeringsanslag av 4 500 000 kronor.

Till Stockholms södra skärgård ha under senare år koncentrerats ett flertal anläggningar av central betydelse för flottan och dess krigsberedskap. Sålunda finnas inom det s. k. Hårsfjärdsområdet basanläggningar av olika slag — ammunitions- och drivmedelsförråd, torpedbåtsbas m. m. — samt vissa centrala utbildningsanläggningar (å Berga). Söder om detta område pågå (å Muskö) arbeten å i berg insprängda fartygstunnlar. För att säkra marinens behov av mark för dessa anläggningar ha betydande markområden förvärvats.

1948 års örlogsbasutredning har nu framlagt förslag om flyttning av Stockholms örlogsbas till denna del av skärgården. Förslaget innebär i huvudsak följande.

Stockholms örlogsvarv förlägges till Muskö Sköldudde och anordnas där på sådant sätt, att detsamma även kan användas såsom krigsreparationsbas. Varvet föreslås därför skola till huvuddelen insprängas i berg. Stockholms örlogsstation uppdelas så, att örlogsvarvet å Muskö övertager de uppgifter, vilka äga direkt anknytning till varvet, medan återstoden av stationen förlägges till Berga i omedelbar anslutning till de befintliga skolanläggningarna. Vid en utflyttning av örlogsvarvet och örlogsstationen från Stockholm anses vissa huvudförråd tillhörande Ostkustens marindistrikt

böra förläggas i anslutning till varvet eller stationen eller ock till vissa andra platser. Marindistriktschefen med stab och förvaltningar föreslås skola i fred kvarbliva i Stockholm.

Remissbehandlingen av betänkandet har helt nyligen avslutats. Ehuru utredningens förslag i allt väsentligt tillstyrkts i de avgivna yttrandena, är departementschefen med hänsyn till frågans ekonomiska räckvidd icke beredd att nu framlägga förslag i fråga om örlogsbasens förflyttning.

Emellertid har det syns departementschefen erforderligt att omedelbart säkra kronans behov av mark för flottans behov inom ifrågavarande del av Stockholms skärgård. Ett beslut om dylika markförvärv synes, framhåller departementschefen vidare, vara motiverat redan med hänsyn till de marina anläggningar, som redan av statsmakterna beslutats, och innebär alltså intet föregripande av ställningstagandet till utredningens förslag rörande örlogsbasens förflyttning.

Departementschefen har tillstyrkt av fortifikationsförvaltningen och örlogsbasutredningen framlagda förslag rörande förvärv av mark för en kostnad av 3 600 000 kronor. Av skäl som anförts under motsvarande punkt under arméns delfond böra emellertid, framhåller departementschefen, under anslaget även beräknas medel för oförutsedda utgifter, att disponeras för ändamål som angivits i berörda sammanhang. Departementschefen beräknar härför 900 000 kronor. Det sammanlagda medelsbehovet skulle således uppgå till (3 600 000 + 900 000 =) 4 500 000 kronor.

Utskottet har funnit sig på av departementschefen anförda skäl kunna tillstyrka, att de föreslagna markförvärven genomföras. Mot verkställda beräkningar av kostnaderna för desamma har utskottet icke funnit anledning till erinran.

Utskottet anser sig vidare böra tillstyrka, att medel till oförutsedda utgifter för markförvärv anvisas i enlighet med departementschefens förslag.

Utskottet hemställer,

att riksdagen må till *Vissa markförvärv* för budgetåret 1952/53 anvisa ett investeringsanslag av 4 500 000 kronor.

Flygvapnets delfond.

5:o) **Vissa markförvärv.** Sedan Kungl. Maj:t i propositionen nr 1 under kapitalbudgeten (bil. 25, punkt 26) föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till ifrågavarande ändamål för budgetåret 1952/53 beräkna ett investeringsanslag av 580 000 kronor, har Kungl. Maj:t i förberörda proposition nr 166 (punkt 5, s. 20 och 21) föreslagit riksdagen att till samma ändamål för budgetåret 1952/53 anvisa ett investeringsanslag av 575 000 kronor.

Markförvärv för flygfältsutvidgningar. Efter förslag av Kungl. Maj:t i propositionerna 1946:229, 1950:1 och 1951:109 har riksdagen hittills anvisat 2 800 000 kronor för markförvärv för flygfältsutvidgningar. Departementschefen har förordat, att för ändamålet ytterligare erforderliga medel, 500 000 kronor, nu anvisas.

Oförutsedda utgifter för markförvärv. Jämväl under flygvapnets delfond har fortifikationsförvaltningen beräknat särskilda medel till oförutsedda utgifter för markförvärv och för ändamålet äskat 100 000 kronor. Under hänvisning till vad i motsvarande sammanhang anförts beträffande arméns delfond har departementschefen föreslagit, att jämväl under flygvapnets delfond anvisas ett belopp för oförutsedda utgifter. Departementschefen kan emellertid icke förorda högre medelsanvisning än 75 000 kronor. Liksom beträffande arméns delfond synes, framhåller departementschefen vidare, beloppet böra kunna i enlighet med Kungl. Maj:ts beslut i varje särskilt fall utnyttjas för bestridande av uppkommande kostnader för smärre kompletteringar av flygvapnets fastighetsbestånd. Departementschefen har utgått från att beloppet jämväl skall kunna utnyttjas för att bestrida kostnader för tvångsinlösen av mark enligt byggnadslagen.

Det sammanlagda medelsbehovet för här avsedda markförvärv skulle enligt departementschefens beräkningar alltså uppgå till (500 000 + 75 000 =) 575 000 kronor.

Utskottet har funnit sig böra tillstyrka de förslag till markförvärv för flygfältsutvidgningar, som Kungl. Maj:t nu framlagt, och har icke funnit anledning till erinran mot verkställda beräkningar av kostnaderna härför.

Utskottet anser sig vidare böra tillstyrka, att medel till oförutsedda utgifter för markförvärv anvisas i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag. Vad departementschefen anført i fråga om användningen av ifrågavarande medel föranleder icke någon erinran från utskottets sida.

Utskottet hemställer,

att riksdagen må till *Vissa markförvärv* för budgetåret 1952/53 anvisa ett investeringsanslag av 575 000 kronor.

FÖRSVARETS FABRIKSFOND.

6:o) **Anordnande av lokaler för försvarets fabriksstyrelse.** Kungl. Maj:t har föreslagit riksdagen (punkt 6, s. 21—23) att till ifrågavarande ändamål för budgetåret 1952/53 anvisa ett investeringsanslag av 600 000 kronor.

Den nuvarande beklädnadsverkstadens avdelning i Stockholm är inrymd i fastigheten Fleminggatan 103, vilken redovisas å försvarets fabriksfond. Enligt medgivande av 1947 års riksdag må denna fastighet, därest tillverkningen i sin helhet kommer att förläggas utom Stockholm, försäljas eller användas för annat statligt ändamål.

Enligt beslut av innevarande års riksdag skall den under försvarets fabriksverk hörande centrala beklädnadsverkstaden förläggas till Karlskrona. Frågan om vad som skall ske med förenämnda fastighet i Stockholm är alltså aktuell. Fabriksstyrelsen har föreslagit, att fastigheten skall disponeras för ämbetslokaler för styrelsen. De av styrelsen för närvarande disponerade lokalerna i Stockholms centrum kunna härigenom frigöras för andra ändamål. Departementschefen har tillstyrkt detta förslag. Kostnaderna för erforderliga ombyggnadsarbeten ha beräknats till 600 000 kronor.

Utskottet tillstyrker, att ifrågavarande fastighet disponeras för ämbetslokaler för försvarets fabriksstyrelse. De för ombyggnad av fastigheten beräknade kostnaderna ha icke givit utskottet anledning till erinran.

Utskottet hemställer,

att riksdagen må till *Anordnande av lokaler för försvarets fabriksstyrelse* för budgetåret 1952/53 anvisa ett investeringsanslag av 600 000 kronor.

Stockholm den 29 april 1952.

På statsutskottets vägnar:

MARTIN SKOGLUND.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit

från första kammaren: herrar Iwar Anderson, Näsgård, Ohlon, fröken Andersson, herrar Leander, Gillström, Eric Ericson, Pålsson, Näsström, Sundelin, Hesselbom, Ragnar Persson, Lundgren, Edvin Thun och Bergman; samt

från andra kammaren: herrar Skoglund i Doverstorp, Ward, Bergström, Svensson i Grönvik, Mårtensson i Uddevalla, Wallentheim, Svensson i Ljungskile, Rubbestad, Staxäng, Bergstrand, Åkerström, fröken Elmén, herrar Persson i Växjö och Nihlfors.
